

atherogeen is, is „a hypothesis” zoals er vele andere zijn voor de atherogene werking van diabetes.

Ad. 2 en 3. De TG-gehalten van SCHLIERF's meest gedetailleerde onderzoek (1979), met individuele getallen zijn:

	90% KH	30% KH
nuchter 08.00 uur	390	240
na 6 maaltijden 20.00 uur	370	600

Onfysiologische hoeveelheden moeten altijd gebruikt worden bij voedingsproeven om bepaalde effecten duidelijk te maken. Hypertriglyceridemie bij hoog vetgehalte in de voeding ontstaat door transport van dit vet door de bloedbaan en niet door minder insuline → minder LpL.

Ad 4. De essentie van de verschillende gebruikte diëten („responders” slaat op mensen die het voorgeschreven dieet goed gehouden hebben; aan de controlegroep was geen dieet voorgeschreven) is dat het werkzame dieet 30% vet en 52% koolhydraten, en het niet werkzame 44% vet en 39% koolhydraten bevatte. De overige verschillen zijn er niet (linolzuur 8,3%-7,1% niet significant), of zéér gering (eiwit 18-15%; vezel 6,0-4,4 gram), of versterken het idee dat verzadigde vetbeperking (8,2-18,2%) vanzelf leidt tot cholesterolbeperking (298-527 mg).

Ad 5. Ik doelde allereerst op insuline-afhankelijke diabetici. Voor de groep niet insuline-afhankelijke patiënten (bij wie het overgewicht verklaard wordt door te veel eten en niet door hoge insulinespiegels) geldt vermagering als eerste advies. Hun insulineproductie neemt *niet* toe op een isocalorisch KH-rijk dieet (THOMPSON). De mening van Houtsmuller dat een hoog energie% aan linolzuur op zijn plaats is wordt o.a. niet gedeeld door Bierman, Albrink, Arky, Connor, Dayton, Spritz en Steinberg.

Ad 6. BRUNZELL zegt in het aangehaalde artikel: de bevindingen suggereren dat een hoog KH-dieet de insulinegevoeligheid verhoogt, dus de glucosetolerantie verbetert. In een complementair artikel toont hij aan dat bij behandelde diabetici de nuchtere bloedsuiker op een koolhydraatrijk dieet daalt (1974).

Tenslotte: wat is de basis om te stellen dat het beter zou zijn onverzadigde dan verzadigde vetzuren in het lichaam te hebben? Linolzuur is een essentieel vetzuur, in zoverre dat een *minimale* hoeveelheid, bijv. de hoeveelheid linolzuur die zich in zes *onbesmeerde* boterhammen bevindt, voldoende is om de dagelijkse behoefte te dekken. Meer is niet nodig, mogelijk overbodig.

Literatuur: BRUNZELL, J. D., R. L. LERNER, D. PORTE e.a. (1974) *Diabetes* 23, 138. — SCHLIERF, G., P. OSTER, D. SEIDEL e.a. (1977) *Klin. Wschr.* 55, 161.

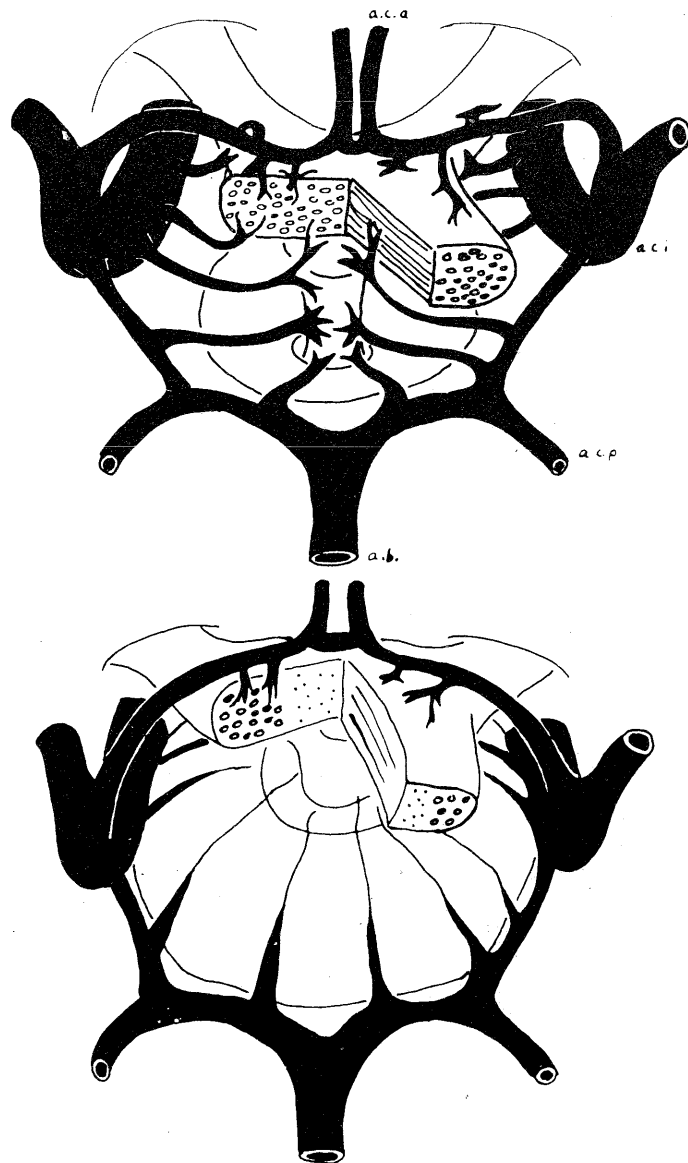
Utrecht, maart 1980

D. W. ERKELENS

Prolactinoom

In het boeiende artikel van de collegae VAN LEUSDEN en BOOIJ over een prolactinoom (1980) wordt ook geschreven over de hierbij opgetreden gezichtsveldstoornis. De schrijvers overwegen daarbij dat de door hen gevonden vergrote blinde vlek en homonieme kwadrantanopsie meer wezen op een circulatiestoornis van de tractus dan op druk op het chiasma.

Hieraan kan worden toegevoegd dat de voor een supra-sellaire uitbreiding van een hypofysetumor typische bitem-

porale hemi-anopsie waarschijnlijk meestal eveneens een gevolg is van een belemmerde circulatie. BERGLAND en RAY (1969) hebben namelijk aangetoond dat de laterale delen van het chiasma van bloed worden voorzien van bovenaf door bloedvaatjes uit de arteriae cerebri anteriores. Het middelste deel van het chiasma wordt gevasculariseerd van onderaf door vaatjes uit de arteria carotis interna. Hun afbeeldingen maken duidelijk wat dit betekent bij supra-sellaire uitbreiding van de hypofysetumor.

Literatuur: BERGLAND, R. M. en B. S. RAY (1969) *J. Neurosurg.* 31, 237. — LEUSDEN, H. A. I. M. VAN en D. BOOIJ (1980) *Ned. T. Geneesk.* 124, 97. — ZWAN, A. VAN DER (1971) *Hypofyse tumoren*, bl. 47. Proefschrift Leiden.

Zwolle, februari 1980

A. VAN DER ZWAN

Herwaardering van masturbatie

Collega LEVIE (1980) heeft in zijn artikel gepleit voor masturbatie. Zijn ja voor masturbatie is niet beter dan mijn nee ertegen en dat zal ik aantonen door het ontzenuwen van zijn argumenten.

Hij gaat uit van de bewering dat de baby met kennelijk welbehagen masturbeert. Het is inderdaad wel waarschijnlijk dat er baby's zijn die dat doen, maar de meesten toch niet. Hij ontkent dat masturbatie de erectiele of orgastische potentie bij coïtus vermindert. Dat kan inderdaad hoogstens waar zijn als de echtgenote nooit seksuele wensen uit, zodat de man er alleen maar mee hoeft te komen als hij zelf wil. Hij haalt KINSEY aan die meegedeeld heeft dat twee procent van de vrouwen en ongeveer twee procent van de mannen duidelijke seksuele stoornissen hebben, welke volgens LEVIE het gevolg zijn van het kinderlijke masturbatieverbod. Hieruit blijkt echter het tegenovergestelde van wat LEVIE beweert, want de genoemde cijfers zijn erg laag bij de conservatieve bevolking van 1948, die vrijwel in haar geheel dat masturbatieverbod gekend heeft. LEVIE vraagt zich af waarom meisjes minder seksuele mogelijkheden hebben dan jongens. Dat kan ik hem wel vertellen: omdat ze grotere risico's lopen.

LEVIE juicht over de masturbatie alsof hij het daags tevoren ontdekt heeft. Weet hij dan niet, dat de bevrediging van frequente masturbatie niets groter is dan van het snuiten van de neus? Op dezelfde plaats beweert hij dat masturbatie de stabilisatie van het huwelijk en van de maatschappij bevordert. Dit is een bewering, waar hij vroeg of laat wel spijt van zal krijgen, want het is gewoonweg onzin.

Voorts zegt hij dat masturbatie in de regel gemakkelijker en sneller tot orgasme leidt dan coïtus. Dat is hoogstens waar als de man en zijn vrouw seksueel niet bij elkaar passen. Hij herhaalt zijn bewering dat in het huwelijk de echtelijke harmonie beter gehandhaafd kan worden door

masturbatie. Blijkbaar moet deze wijsheid er bij de lezers ingehamerd worden.

Deze week werd ik uitgenodigd een voordracht te houden over relaties. Bij aankomst bleek het aan het adres te zijn van de NVSH. De aanwezigen hebben flink met me gedebatteerd. Een man vroeg mij wat ik dacht van masturbatie. Ik zei: „Als de man masturbeert, komt de vrouw te kort.” Van geen der mannen of vrouwen kwam protest, terwijl ze toch niet op hun mondje gevallen waren.

In de bijbel wordt masturbatie niet aanbevolen, terwijl dat toch een heel wijs boek is. Mijn biechtvader zegt, dat men volgens de katholieke kerk zo weinig mogelijk moet masturberen. En tenslotte is het ook nog algemeen bekend, dat de gewoonte ervan, na het sluiten van een huwelijk niet verdwijnt.

Literatuur: LEVIE, L. H. (1980) *Ned. T. Geneesk.* 124, 315.

Eindhoven, maart 1980

J. F. M. DE KOK

Omdat de sterkste tegenstellingen tussen moraaltheologie en de hedendaagse geneeskunde op het gebied van het geslachtsleven en de voortplanting liggen, heb ik in mijn seksuologisch werk mij altijd strikt gehouden aan de stelregel de levensbeschouwelijke standpunten van anderen te eerbiedigen, daarbij mij echter het recht voorbehoudende op eigen opvattingen. Wederkerig is dit niet altijd het geval.

Amsterdam, maart 1980

L. H. LEVIE

BERICHTEN

Buitenland

VERENIGDE STATEN

Airconditioning en legionairsziekte. – Opnieuw vestigt een epidemietje van de legionairsziekte de aandacht op de risico's van watercircuits in een airconditioningsysteem. Uit een epidemiologisch onderzoek in Memphis bleek dat 39 patiënten waren besmet door waternevels uit de hulpkoeltoren van een van de ziekenhuizen. De besmetting werd veroorzaakt door *Legionella pneumophila* serotype I; de sterfte bedroeg 15%. De bacterie kon uit het water worden geïsoleerd. De diagnose bij de patiënten werd op het ziektebeeld koorts >39°C, röntgenologisch bevestigde pneumonie en op antistoftiterstijging tot 1/128 of hoger gesteld. In de periode van 8/8-7/9 '78 was een hulpkoeltoren ingeschakeld die 2 jaar buiten gebruik was geweest. De ziektegevallen deden zich voor van 10/8-17/9, hetgeen in overeenstemming is met een incubatietijd van 2-10 dagen. Onder de zieken bevonden zich 16 patiënten van het ziekenhuis, 8 employés en 11 bezoekers. Tot de besmetten werden ook 4 patiënten gerekend die gewend waren de straat waaraan de hulpkoeltoren was gelegen, te passeren; de waternevel die langs het ziekenhuis omhoog trok, bereikte ook het straatniveau, zoals door rookproeven werd voorgesteld. Ter hoogte van de uitmonding van de koeltoren bevond zich op 15 meter afstand in de wand van het ziekenhuis één van de 6 luchtinlaten voor de gescheiden airconditioningsystemen. Van 16 besmette ziekenhuisverpleegden bevonden zich er 12 in het ziekenhuisgedeelte dat vanuit deze inlaat werd verzorgd. De inlaten voor de andere afdeling van het 1730 bedden tellende ziekenhuis bevonden zich in de andere zijwanden en op het dak. De

ingelaten lucht werd na het passeren van filters over koelinstallaties geleid welke hun warmte naar de koeltoren afvoerden. Het water van de hulpkoeltoren die van boven open is, kan gemakkelijk van buitenaf zijn besmet door de in de natuur in water, modder en stof herhaaldelijk aangevoerde, waarschijnlijk ubiquitair voorkomende, legionella's. In afwijking van de normale routine waren aan het koelwater in de hulptoren geen chemicaliën toegevoegd voor de bescherming van het leidingsysteem tegen corrosie, algen en andere micro-organismen.

De korte incubatietijd bij de eerste patiënten zou erop kunnen wijzen dat het waterresidu van de hulpkoeltoren reeds grote hoeveelheden legionella's bevatte vóór de ingebruikneming. Vermeerdering van de bacteriën in waterreservoirs lijkt niet onwaarschijnlijk, gezien het natuurlijke milieu van de bacterie. Tijdens de korte periode van de epidemie werden nog 5 patiënten ontdekt die niet in of om het betreffende ziekenhuis konden zijn besmet. In de regio werd in gewone tijden de ziekte slechts sporadisch vastgesteld. De schrijvers menen dan ook dat verhoogde aandacht voor de legionairsziekte tot het vaststellen van een groter aantal ziektegevallen zal leiden dan pleegt te geschieden. (*New Engl. J. Med.* (1980) 302, 365.)

A. L. NOORDAM

Binnenland

Haags gerechtshof verbiedt handel in laetrile. – Aan de *Volkskrant* van 21 maart jl. ontleen wij het volgende bericht:

„Het middel laetrile dat kanker zou bestrijden, wordt in